

מסכות ותחפושות

מקובל בפורים להתחפש ולעטות מסכות. המסכה היא חלק מהתחפושות, והיא זו שבעיקר מסתירה את זהות המתחפש.

אפשר, כמובן, לשלב את נושא התחפושות והמסכות בתקופת פורים. נושא פורים משולב בתכניות הלימודים של בתי הספר בזיקה להמלצות ועדת שנהר. מבין המטרות שהוועדה המליצה עליהם:

1. "התלמידים ידעו ויבינו את המקור של החגים ושל המועדים"

2. התלמידים יכירו את הטקסטים, את המנהגים הנהוגים בכל חג ומועד ואת מהות החג... "עם ועולם – תרבות יהודית בעולם משתנה", 1994, משרד החינוך והתרבות.

כמו כן ניתן לקשר את הנושא לתכנית הלימודים של החינוך הלשוני ובה פרק המתייחס לעיון בטקסטים מן המקורות.

בנושא המסכות ניתן לעיין במגילת אסתר ולעסוק במושג "ונהפוך הוא" – הכול התהפך בפורים למשל, המן שתכנן לתלות את מרדכי נתלה בעצמו. כמו כן ביטוי זה שימש כמוטו להתנהגות לא נורמטיבית של היהודים בחג הפורים שבו מותרים דברים האסורים בכל ימות השנה. בתקופת חודש פברואר בארצות אירופה, היו נהוגים קרנבלים שכללו התחפושות ועטית מסכות. יש להניח שמנהגים אלה השפיעו גם על היהודים.

מתוך מגוון הנושאים הפוטנציאליים הטמונים בנושא פורים בחרנו לפתח את נושא התחפושות והמסכות.

מסכה

מסכה היא כיסוי הנלבש מעל לפנים, המסתירה את זהותו של הלובש ומעניקה לו זהות חדשה. בתרבויות שונות השתמשו במסכות לפולחן ולטקסים דתיים, נשפים ומחזות. מסכות מאפשרות אנונימיות לעוטי המסכות. הן מעניקות למתחפשים הזדמנות להחליף זהות ואפילו לברוח, לפחות באופן זמני, מדמות קיימת לדמות נכספת.

נביא בפניכם טקסטים ספרותיים המטפלים בנושא של מסכות ותחפושות, בהתלבטויות למה להתחפש? איזו דמות להיות? אילו שינויים מתחוללים בעקבות ההתחפשות? האם הם חיצוניים? פנימיים? אילו תחושות ורגשות מתלוות לתהליך ההתחפשות?

❖ כל השירים ביחידה מופיעים במאגר שפר בציון מקורותיהם.

למה אתחפש? - נתן יונתן

עם הצגת שם השיר ניתן לשאול: מה הבעיה של הדובר?
לקרוא את הבית הראשון ולשאול האם גם התלמידים מתחבטים בשאלה דומה? אילו אפשרויות עולות בדעתכם? מדוע?
מי הן הדמויות המוזכרות בבית הראשון?

במהלך העיון בשיר כולו אפשר לבקש מהתלמידים לשוחח על דמויות מוכרות ולחפש מידע על כאלה שאינן מוכרות. זו הזדמנות להפנות תשומת לב התלמידים לדמויות שהן חלק מהקנון הספרותי העולמי ולהכיר אותן.

חשוב לשוחח על מה מייצגות הדמויות עבור הילדים? במה הם מתחברים אל הדמויות? (למראה החיצוני או לתכונות שמייצגות הדמויות).

ניתן לבקש מהילדים לנסות למיין את הדמויות ולאפיין אותן: מאילו עולמות לקוחות? (בשיר מוצגות דמויות מקשת רחבה מאוד החל מאגדות ילדים וכלה בגיבורים של ימינו, דמויות שניתן לפגוש בחיי היום-יום ודמויות הרואיות).

עם סיום קריאת השיר ואחרי שיחה אודות הדמויות השונות שמעלה הדובר ניתן לשאול:

✚ למה, בסופו של דבר מתחפש הדובר?

השיר פותח בהצגת בעיה "למה אתחפש בפורים עוד אינני יודע"
השיר כולו הוא סדרה של שאלות שמציג הדובר כאפשרות לתחפושת.

✚ למי מופנות השאלות? לוו את התשובה בציטוט מהשיר.

✚ מדוע, לדעתכם, אין בשיר תשובה מפורשת לשאלה "למה אתחפש?"

✚ איזו תחפושת הייתם בוחרים משלל האפשרויות המוצגות בשיר? נמקו את בחירתכם.

השיר בעל מבנה סדור של ששה בתים בני ארבע שורות בגודל אחיד.

חריזה: שתי השורות הראשונות חורזות. בשורות הבאות החריזה לא עקבית.

אפשר לזהות חוסר הרמוניה בין המבנה המסודר של השיר לבין התהיות וההיסוסים בקבלת ההחלטה למה להתחפש.

בשיר מלות שאלה רבות. אפשר לבקש מהתלמידים לצטט מלות שאלה. כמו כן חוזרת המלה או פעמים רבות. מה משמעותה בשיר? איזה תחושה היא נותנת לקורא.

אני אתחפש - אלי רוה

בדומה לשיר הקודם גם הדובר בשיר הזה מחפש רעיון לתחפושת. עולות בראשו שורה של אפשרויות.

אילו אפשרויות לתחפושת מעלה הדובר?

ניתן לערוך השוואה עם השיר של נתן יונתן "למה אתחפש".

מעניין לגלות את ההבדל בשם השיר. בעוד שבשירו של יונתן כבר הכותרת מנוסחת כשאלה ומביעה חוסר ביטחון באשר להחלטה על תחפושת, בשירו של אלי רוח יש אמירה ברורה והצהרת כוונות להתחפש. הדובר בשיר מחפש "מסכה מקורית".

- ✚ ציינו מתוך השיר רעיונות לתחפושות מקוריות שמעלה הדובר.
- ✚ אילו תחפושות שמזכיר הדובר בשיר נפוצות בפורים?
- ✚ איזו תחפושת מהתחפושות המוצגות בשיר הייתם בוחרים? נמקו את בחירתכם.
- ✚ מהי, לדעתכם תחפושת "חג פורים" הנזכרת בשיר? תארו או ציירו אותה.

השיר בנוי משני בתים בני שמונה שורות וחריזה של אי' אי'.

נמרה רעה – ארלט ספדיה

הדוברת מכריזה שהיא רוצה "להתחפש לנמרה רעה". ציינו מתוך השיר את הסיבה. לדוברת יש הנחת יסוד שהתחפושת תשנה את אופיה. האמנם כך? הביעו דעתכם על פי השיר ודעתכם האישית. ניתן לקיים שיחה בנושא: כיצד תופשים ילדים את התחפושת? מה תפקידה? האם היא מסוגלת לגרום לשינוי? איזה שינוי?

הקרוקודיל – יורם טהר-לב

- בשיר מתגלה ניסיון של הדובר לבחור בתחפושת מקורית. הוא אכן מצליח, פעמיים, לבחור בתחפושת מקורית שזוכה להכרה והוקרה. יחד עם זאת ההתנסויות שחווה בזמן המסיבות הובילו אותו למסקנה שעדיף להתחפש "כמו כולם".
- ✚ השיר כתוב בתבנית סיפורית. רצוי להתחיל את הטיפול בשיר בבירור ספור המעשה.
  - הערה - כחלק מטיפול אורייני בסוגות ניתן לעשות תזכורת לתבנית הסיפורית: לשרטט את תרשים הזרימה של הסיפור ולהציגו בכיתה. מדי פעם, בזמן המתאים, לחזור אליו ולחזק את התבנית וגווייה אצל הילדים.
  - ✚ כיצד מתאר הדובר את ההכנות לתחפושת הייחודית? (מי הם השותפים בחיפוש אחר תחפושת?)
  - ✚ צטטו ביטוי שמצביע על הייחודיות של התחפושת.
  - ✚ הצביעו על שורה של פעלים ברצף. איזו אווירה יוצרת שורת הפעלים הרצופה?
  - הערה - הפעלים הם: גזר וחתך והדביק ותפר וצבע ומדד- הרצף בתוספת ו' החיבור יוצר תחושה של קדחתניות בהכנות.
  - ✚ תארו את החוויות והתחושות של דובר השיר כשהוא מחופש. חלקו את ההתנסויות שלו להתנסויות חיוביות והתנסויות שליליות.
  - ✚ ערכו רשימה של התחפושות הנפוצות שפגש הדובר בדרכו. (לחילופין ניתן לבקש מן התלמידים לסמן את התחפושות השונות בשיר)

הערה – כדאי להדגיש את מספרן הרב של התחפושות הנפוצות לעומת התחפושת האחת והייחודית של הדובר.

✚ ערכו השוואה בין ההתנסויות של הדובר המחופש לבין התנהגויות של "כל הילדים" האחרים.

✚ מה, לדעתכם, גרם לדובר בשיר לקבל החלטה להתחפש "כמו כולם" בפורים הבא?

✚ מה דעתכם על ההחלטה של הדובר בשיר?

✚ מדוע לדעתכם נקרא השיר "הקרודיל"?

לפניכם שני שירים של לאה גולדברג המתאימים לגיל הרך וכיתה א' וב'. לשיר "הצפרדע" נוספו שאלות לדיון שמתאימות גם לכיתות ג'-ה'.

הצפרדע – לאה גולדברג

במהלך קריאת השיר כדאי להבליט את המקצב (רתמוס) המיוחד שנוצר בשיר בזכות סדר ההברות (המשקל), החריזה ובתים בני שתי שורות בלבד.

✚ כיצד מתוארת התחפושת של דודה לאה? צטטו מתוך השיר.

הערה – התיאור מתחיל מהתרשמות כללית ועובר לפירוט של חלקים שונים בדמות.

✚ במה דומה דודה לאה לצפרדע (מבחינת מראה חיצוני ומבחינת התכונות)

✚ מה מצחיק בשיר? (מהו היסוד ההומוריסטי בשיר?)

✚ ציירו את דודה לאה על פי השיר.

✚ חברו לשיר מנגינה.

✚ אלו משמעויות ניתן לתת לביטוי המסיים את השיר: "כי יודעת דודה לאה גם לבלוע

כצפרדע"?

הערה: יש לביטוי משמעות כפשוטו, וכאן טמון ההומור, ויכולה להיות משמעות מטאפורית,

לפיה דודה לאה טיפוס קצת מאיים על ילדים ואולי אף על בוגרים ויכולה להבהיל אותם.

לדיון- יש תכונות באדם שמובילות אותו לבחור בתחפושת מסוימת ויש משאלות לב גורמות

לו לבחור בדמות לה הוא רוצה להידמות.

בניסוח אחר – האם התחפושת עושה את האדם או האדם את התחפושת.

פורים – לאה גולדברג

השיר מדגים ומדגיש את האווירה השמחה, הקלילה והבלתי מחייבת של חג פורים.

✚ מה טוב לעשות בפורים?

✚ מה מצוין לעשות בפורים.

✚ מה גורם לחג פורים להיות חג שמח?

✚ מי הן הדמויות השמחות בפורים?

לדיון- יש תכונות באדם שמובילות אותו לבחור בתחפוש מסוימת ויש משאלות לב גורמות לו לבחור בדמות לה הוא רוצה להידמות.
בניסוח אחר – האם התחפוש עושה את האדם או האדם את התחפוש.

הפעילויות פותחו ע"י לחמן חיה וברקוביץ איריס, מרכז ת"ל, מכללת בית ברל

© כל הזכויות שמורות למכללת בית ברל